

Schotse kliek

excerpt uit interne notitie IDDS bv te Noordwijk
door Yvonne van Amerongen

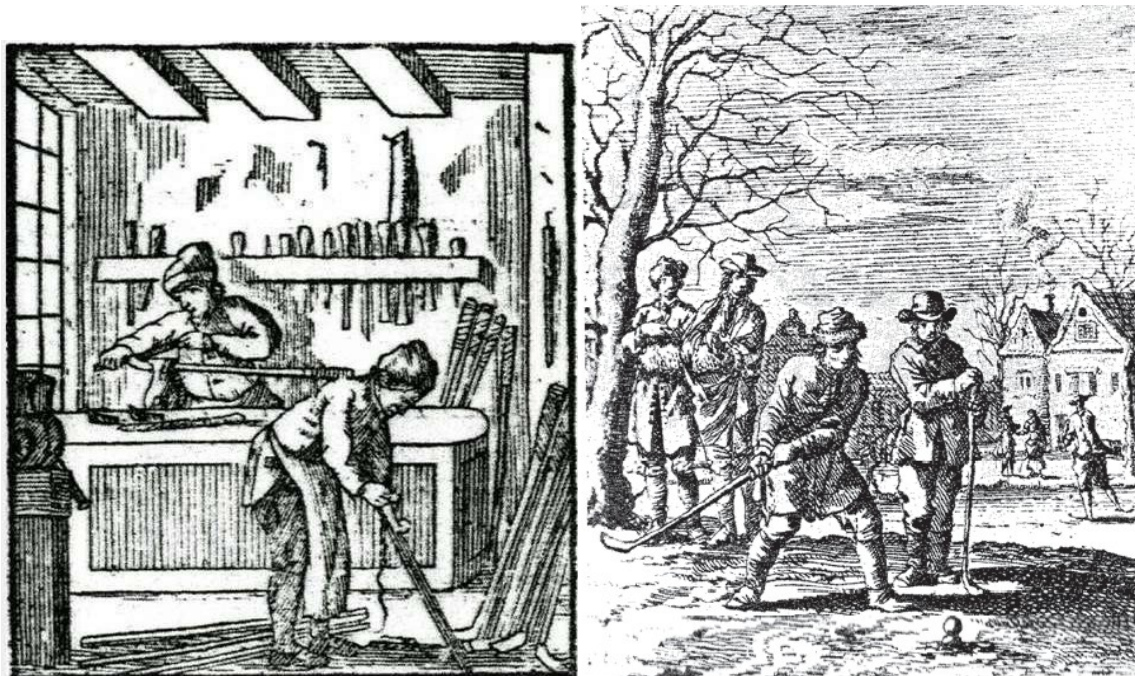
Het tweede object, vnr. 576-1, is een houten voorwerp gemaakt van waarschijnlijk esdoornhout (cf. *Acer spec.*). Bij nader onderzoek blijkt het te gaan om een houten hoofd van een kliek (zie Figuur 1), een stick waar colf/kolf mee werd gespeeld, de voorganger van respectievelijk de golfclub en golf. Colf bestaat al sinds de 13^e eeuw, maar beleefde pas in de 17^e eeuw een bloeiperiode, waarna het kolf ging heten en op een (korte) kolfbaan werd gespeeld¹. De kliek bestond uit een stok en een kolf (het houten hoofd) die doorgaans omwikkeld was met metaal om de kop tegen beschadigingen te beschermen². De kolf die is aangetroffen te Leiden Groene Lakenplein komt qua vorm het meest overeen met de kliek die gebruikt werd voor colf, aangezien voor dit korte spel een zwaardere kliek noodzakelijk was³. Het object zelf vertoont echter geen sporen van gebruik of schade. De platte kant op de kliek wijst uit dat hij van een rechtshandige speler is geweest.

Figuur 1. Vnr. 576-1, boven- en zijaanzicht van een kolf gemaakt van waarschijnlijk esdoornhout (Acer spec.). Rode cirkels: lood in het hout; rode lijnen: de locatie waar de slof op de kolf heeft vastgezeten en hoe de kolf mogelijk vastgebonden heeft gezeten aan de stok van de kliek.

---

1 Smit/Eijkman 2006
2 Janmaat 2010, 11
3 Smit/Eijkman 2006, 44

Figuur 2. De kolvenmaker omstreeks 1793 (links) en kolfspelende jongens in de 17e eeuw (rechts).

Klieken werden niet zelf gemaakt, maar door (c)kolfmakers (zie **Figuur 2**). De meeste kolven werden in Leiden gemaakt, waar in 1660 zelfs een kolfmakersgilde werd opgericht⁴. Echter, vanaf 1625 werden er ook klieken uit Schotland geïmporteerd⁵.

Aangezien de gevonden kliek komt uit een context die dateert uit de tweede helft van de 17^e eeuw – eerste helft van de 18^e eeuw, zijn beide herkomsten mogelijk. Het verschil tussen lokale Leidse klieken en de Schotse klieken is dat Leidse kliekhoofden met lood waren omgoten, waarop soms de stempels van de stad en de kolfmakers werden gestempeld, terwijl Schotse klieken werden verzwaard met lood in het hout (Figuur 3).

Figuur 3. Detail van het schilderij "Het Sint Nicolaasfeest" van Jan Steen uit ca. 1670. Hierop is de het lood in de kop van de Schotse kliek en het omwindsel duidelijk te zien (bron: collectie Museum Boymans van Beuningen).

⁴ Van Hengel 1990, 33

⁵ Van Hengel 1990, 50

De gevonden kliek heeft duidelijk lood in het hout, op een vergelijkbare manier als te zien in **Figuur 3** en komt dus het meest overeen met de Schotse variant.

De slof en de stok, vaak van verschillende houtsoorten gemaakt, werden aan elkaar verbonden door omwindsel (Figuur 3). Hiervan zijn ook nog sporen aanwezig op de gevonden kliek.

Figuur 4. Manier van omwinden van de slof van de kliek aan de stok. Links: een 18e eeuwse Schotse kliek met bal; rechts: detail van de gevonden kliek waar de indrukken van het omwindsel nog zichtbaar zijn.

Het enige verschil met wat er in de literatuur bekend is over de houtsoort die vaak gebruikt werd voor Schotse klieken is dat die vaak gemaakt zijn van buxushout, terwijl het hier waarschijnlijk om esdoornhout gaat. De esdoorn is in Schotland een niet veelvoorkomende boomsoort⁶, terwijl die in Nederland wel veel lokaal groeide en het bekend is dat het hout voor kolfstokken werd gebruikt⁷. Al sluit dit niet uit dat de kolfslof uit Schotland is geïmporteerd, is het ook mogelijk dat er in Leiden een vergelijkbaar model is nagemaakt en dat het toch om een lokaal product gaat. Hoe het ook zij, de vondst is uniek aangezien er nog nooit eerder een kliek van dit type is gevonden.

---

⁶ Internet referentie 2
⁷ Pers. comm. Do Smit